

és tuberkulózis bántatlanul pusztít benne – tuberkulózishalandóság tekintetében népünk ma is utolsó Európában, szinte még egyszer nagyobb halandósággal, mint az előtte járók, Szerbia, Spanyolország⁴¹ –, amíg nép erőnk, ez ősi rezervoár meg nem erősítettik: addig szükség törvényt bont és az előrelátó államkormányzásnak minden más szempontot félre kell tennie, csakhogy az agrárakosság életét ismét emberi színvonalra emelhesse. Eléggé szegyenletes, hogy bár agrárországnak tartjuk magunkat, a szociális biztosítást épp a mezőgazdasági munkások számára nem alkottuk meg, holott az másutt, Európa elmaradt államait, Spanyolországot és a Balkánt kivéve, valami-képp már megcsinálták. Valóban ez a sajnálatos helyzet: „az ország lakosságának körülbelül egyharmada sem munkaerejének kifejtéséhez, sem megélhetéséhez elegendő földdel, illetve ezzel egyenértékű kereseti lehetőséggel nem rendelkezik; ha megbetegszik, gyógykezelésre és orvosságra nincs igénye, ha rokkantság vagy öregség következtében keresetképtelenné válik, egy egész életen át végzett becsületes munka után hozzátartozói kegyelemkenyerére szorul s ha elhal, árvaságra jutott, keresetképtelen gyermekei a nyomornak néznek elébe”. S igaz mindez alapján az is, hogy nem lehet kiegyensúlyozott társadalom az, amelyben ennyire különböző mértékkel mérnek a népesség egyes kategóriái között.⁴²

Hasonlóképpen minden más érveket megelőző nemzetbiológiai és legmagasabb humanisztikus szempont kívánja az átmeneti segítségen kívül, a mezőgazdasági szegénység végleges védelmét és elhelyezését is. Társadalmi biztosítás, állam- és köz-költségen végzendő közmunkák csak ideiglenes, sürgős mentési akciók lehetnek, a kérdés teljes megoldásában nem nyugodhatik meg a nemzet addig, amíg e ma is sokban földéhes osztály földhöz nem jut, legalább is az a része, mely az agrár bérmunkában tartósan feleslegessé vált s más pályákra, ipari életbe nem ültethető át többé.

CZETTLER JENŐ

A falusi szegényügy és a különös védelemre szorulóknak gondozása

In: Czettler Jenő: Agrárpolitika. III. köt. Mezőgazdasági szociálpolitika. Budapest, 1945, Stephaneum. 224–231.

Czettler Jenő, czétényi (1879–1953) jogász, közgazdász, egyetemi tanár. Budapesten éd Berlinben végzett jogot, 1901-ben doktorált, majd a Földművelésügyi Minisztériumban külkereskedelmi kérdésekkel foglalkozott. A magyarországi agrárkérdés és agrár-szociálpolitika egyik legfontosabb elméleti szakembere. 1906-ban részt vett a mezőgazdasági cseléd- és munkástörvény előkészítésében. 1908-ban Berlinben a mezőgazdasági szociálpolitikát, a skandináv államokban a mezőgazdasági szövetkezeteket

41 Szél Tivadar, A tuberkulózis halandóság országos statisztikájának legújabb eredményei, Magyar Statisztikai Szemle, 1931. II. 761. l.

42 Kerék Mihály, id. m., Magyar Szemle 20, 26. l.

tanulmányozta. 1914 elején meghonosította a gazdagimnáziumot. Az első világháború idején a hadügyminiszter mellett működő legfőbb gazdasági tanács és a hadsereg-főparancsnokság gazdasági tanácsadó tagja. 1918 után elhagyta az egyetemi katedrát és a Magyar Gazdaszövetség igazgatója lett. A Mezőgazdasági Társaság főtitkáráként részt vett a várható forradalmi mozgalmak elleni szervezkedésben. A Tanácsköztársaság idején eltiltották a tanítástól, annak bukása után újjászervezte a Gazdaszövetséget. A két világháború közötti időszakban tudományos és egyetemi oktatói tevékenységet folytatott. A második világháborút követően rövidesen a kommunista hatalom látókörébe került mint „reakciós”. 1950 őszétől az ÁVH megfigyelte, majd 1950. december 18-án letartóztatták, s 1951 folyamán a Grósz-perben zárt tárgyaláson 10 társával Jónás Béla tanácsa a „népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése” bűnében elsőfokon, majd 1952-ben másodfokon 12 év börtönre, vagyonelkobzásra és a közügyektől való 10 éves eltiltásra ítélte. 1953-ban börtönben halt meg.

A falunak gazdasági és társadalmi egységből közigazgatási szervezetté való átalakulása a szegényügyi gondozás terén gyökeres változást idézett elő. Amíg azelőtt a különös gondozásra szorulókat faluhelyenbiztosabb egzisztenciát találtak, mint városban, most a társadalmi biztosítás, a kórházi ápolás és a szegényügy hivatásos rendezésére lényeges eltolódást idézett elő a városi szegények javára. A falupolitika ezt a változást a városbatódulás egyik oka gyanánt jelöli meg és ha támogatásra szoruló szegények sorsa humanitárius szempontból nem is érdekelné az államot és a társadalmat, az egyoldalú fejlődés veszedelmei kell, hogy a falusi szegényügy rendezésére felhívják figyelmét, ugyanígy a tudományos vizsgálódás érdeklődését is. [...]

A falusi szegényügy nálunk az 1886: XXII. t.c. szerint községi feladat: ott, ahol a magájólékonyság erre nem elégséges, a községnek kell gondoskodnia az ott illetékes szegények ellátásáról. Szintén a község kötelessége az ott lakó betegek és más ügyefogyottak ápolásáról gondoskodni, visszkeresetét fenntartva, ha ők vagy hozzátartozóik a segílyt megteríteni képesek. A legtöbb ország törvényben állapítja meg a segílyre való igényjogosultságot, azt az illetőségi helyhez kapcsolja. Az illetőséget, amely a község segítségére jogosít, régebben nehéz volt elnyerni, mert a lakosok vették föl az idegent a község kötelékébe. Ma legtöbb állam néhány évi helybenlakáshoz és adófizetéshez fűzi azt. Megkönnyíti természetesen a község helyzetét, ha az állam a szegények bizonyos kategóriája (gyógyíthatatlanok, vakok, süketnémák, elmebetegek, elhagyott gyermekek, öregek és rokkantak) számára külön intézeteket létesít. [...]

Ami most már a falu normális szegénygondozását illeti, ennél is a családból kell kiindulni. A feladatkör kezdődik a családalapítás megkönnyítésével, bár amint erre már fentebb utaltunk, falun a kiházasítás szükséges tárgyait még a szegény szülők is a gyermekek keresetéből apródonkint beszerzik. Sokkal sürgősebb és egyetemlegebb megoldást követel a falusi szegény anyák gondozása, az előrehaladottan terhesek megkímélése a nehezebb munkától úgy a szülés előtt, mint azután. A legtöbb falusi anya időnap előtt kénytelen felkelni a gyermekágyból, hogy háztartási kötelezettségeit

elvégezhesse, ami kihat egészségi állapotára s ez az oka, hogy a falusi anya a szüléssel járó kellemetlenségeket igyekszik kikerülni, bár a fizikai fájdalomtól nem idegenkedik. Faluhelyen a szülés ugyanabban a helyiségben történik, ahol a felnőttek a gyermekekkel együtt laknak, és ha a szülésznők mai kiképzése mellett a gyermekágyiláz már nem szedi nagymértékben áldozatait, nemcsak a kezelés, de a háztartásvezetés nehézségein legalább a szülést követő tíz napon át a főnt ismertetett módszerrel könnyíteni lehetne. Gondoskodni kell továbbá, hogy az anya a gyermeket megfelelő ideig maga táplálja és túl korán el ne válassza, és ha erre kényszerülne, a csecsemő számára tej és cukor biztosítandó. [...]

A magyar falu szegénygondozása egyébként két vonalon indult meg, egy sokkal kisebb rétegre kiterjedő állami akcióval, amelynek hátvéde a költségvetésileg létesített szegénységélyezési-alap, kezelője pedig az országos szociális felügyelőség. Ügyeit decentralizáltan a vármegyei közjóléti szövetkezetek s a melléjük rendelt előadók, szociális gondozók és a zöldkeresztes védőnők intézik, akik nemcsak a szakminisztériumokkal állanak összeköttetésben, de munkaközösséget szerveztek a törvényhatóság területén működő összes szociális és karitatív egyesületekkel. Tekintélyes összegek felett rendelkeztek, mert a nép- és családvédelmi pótadó révén évente több millió folyt be az alapba. Ennek felhasználása a mezőgazdasági szociálpolitika vezetőelve szerint elsősorban nem az egyént, hanem a családot, még pedig a gyermekek számához mérten támogatta, boldogulásukat pedig nem alkalmi segélyekkel, hanem gazdasági tevékenységük felerősítésével, tehát az önségítség által igyekezett előmozdítani. Juttatásban csak az részesülhetett, akinek birtoka 10 holdat, vagyonának összértéke 5000 és havi jövedelme a 150 pengőt meg nem haladta. Legfontosabb segédeszköz nem az adomány, de a kölcsönnyújtás volt. A családvédelmi kölcsön kamatmentes, csupán egyszer és mindenkorra legfeljebb 5%-ig terjedhető kezelési költséget kellett fizetni. Elnyeréséhez legalább négy 18 éven aluli gyermek volt szükséges s azt rendszerint nem pénzben, hanem természetben (építő- vagy más nyersanyag, állattjuttatás, stb.) folyósították. Legfontosabb célkitűzés volt a családi házak létesítése, a magyar állam az utóbbi években több mint 10 000 házat épített. Bankszerű fedezetet nem kértek, a család erkölcsi értéke, munkakedve és szorgalma pótolta ezt. Minden gyermek után 10%-ot engedtek el a kölcsönből, összesen azonban az építési költség 70%-át, a törlesztési idő 30 év volt. A közjóléti szövetkezetek segítségének falusi jellege főleg a teleknek gyümölcsös vagy zöldséges kertté való alakításában csúcsosodott ki. De támogatta a kisgazdákat a tehén-, sertés- és igásállat-beszerzésben is, a munkásoknak pedig baromfit, angóranyulat, kecskét juttatott, a tulajdonjog fenntartása mellett mindaddig, amíg a gazda a kölcsönt vissza nem fizette (1–5 esztendő). Az ingó-jelzálog szabályait alkalmazták ezenkívül a mezőgazdasági művelés kisebb eszközeinél (eke, szekér, vetőgép stb.) is. A törlesztés vagy készpénzben, vagy természetben (tej, állatszaporulat stb.) történt. A téli munkahiány miatt szűkölködhet a háziipar munkaeszközeivel és nyersanyagbeszerzéssel, továbbá az értékesítés megszervezésével támogatták. A segélyezés és a munkához juttatás kombinációja jellemezte tehát a falusi közjóléti akciót. De utóbbi nemcsak a munka vonalán volt tevékeny és nemcsak a családok

megélhetését, keresetét, gazdálkodását mozdította elő, hanem rászorulóknak házassági kölcsönt is nyújtott, a kisgyermekeket napközi otthon, óvoda stb. létesítésével, étkeztetéssel, tejjel és cukorral való ellátással támogatta; rendkívüli időkben pedig (árvíz, háború stb.) a tehetetlen, vagyonukban tönkrement, vagy kenyérkeresetüktől megfosztott családoknak istápolásával is foglalkozott. A Közjóléti Szövetkezet munkaköre teljesen még nem alakulhatott ki, amikor működését a világháború fejlődésében megakasztotta. A tönkrement magyar államháztartás aligha jut egyhamar abba a helyzetbe, hogy az özvegyek, árvák, öregek és betegek családi gondozását nagyobb arányokban folytathassa. A régi alapítványoknak nagyrészen földbirtokba fektetett vagyonságait felosztották s így sem az államnak, sem a községnek nem lesz módja fűtőanyagot, orvosságot, élelmiszert adni a szegények számára. Az önkéntes adományok a falu általános leszegényedése miatt legfeljebb a kirívó és az általános nyomor méreteit tetézetten meghaladó esetekben ígértek némi enyhítést. A mai viszonyok között tehát még fokozottabban lesz szükséges az esetek egyéni mérlegelésére és a szegénygondozás társadalmi megszervezésére. [...]

2.2.4. Család-, egészség-, oktatáspolitikai

JOHAN BÉLA

Gyógyul a magyar falu

Budapest, 1939, Országos Közegészségügyi Intézet. 249–257.

Johan Béla (Pécs, 1889. szeptember 6. – Budapest, 1983. április 11.) orvos, egészségpolitikus. 1912-ben szerzett orvosi diplomát a Budapesti Egyetemen, de már 1909-től dolgozott az egyetem Anatómia Intézetében. 1919-től egyetemi magántanár, egyben a Szent István Korház főorvosa, 1927-től nyilvános és rendkívüli tanár volt. 1922–1923-ban Rokefeller ösztöndíjjal az USA-ban, 1923–1925-ben több nyugat-európai országban tanulmányozta a közegészségügyi és a humán oltóanyag kutatásokat. Közreműködött az Országos Közegészségügyi Intézet felállításában, melyet 1925 és 1935 között igazgatott. Vezetésével építették a ki a Zöldkeresztes hálózatot, a falusi egészségvédelem rendszerét. 1934–1943 között a Népszövetség Egészségügyi Bizottságának tagjai között szerepelt. 1935 és 1944 között a közegészségügyért is felelős belügyi államtitkárként dolgozott. Több törvénytervezetet dolgozott ki, irányította a tisztiorvosi és községi-körorvosi kar állami státuszba helyezését. Ő kezdeményezte a diftéria elleni kötelező védőoltás bevezetését (1938). 1941-ben a Szent István Akadémia, 1942-ben az MTA levelező tagjává választották (1949-től rendes tag). 1945-be döntő szerepe volt